

วิถีผู้นำอารยธรรมครูบา

Way of the leader of civilization of Khruba

พระมหาสุใจ ขยวฑฺฒโน.ดร.; ดร.จำนงค์ วงศ์คง

สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

sudja.kun@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการปฏิรูประบบราชการของประเทศไทยเป็นการใหญ่ควบคู่ไปกับการปฏิรูปการปกครองคณะสงฆ์เพื่อรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง ซึ่งก่อนหน้านั้นพระสงฆ์ทั้งปวงต่างก็ยึดเอาธรรมเนียมประเพณี คำสั่งสอนจากพระอุปัชฌาย์มาถือเป็นวัตรปฏิบัติ (ไม่ได้หมายรวมถึงพระธรรมวินัยของศาสนาที่พระสงฆ์ต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด) บทความขึ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอความเป็นผู้นำของพระสงฆ์ระหว่างกาปฏิบัติตามพระอุปัชฌาย์กับการเป็นผู้นำที่อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ โดยกำหนดพื้นเฉพาะทางภาคเหนือของประเทศไทยเท่านั้น ซึ่งตามประเพณีของภาคเหนือมักเรียกพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำเก่งๆ ว่า “ครูบา” ครูบาเป็นพระสงฆ์ที่ประกอบด้วยเงื่อนไข 3 ข้อคือ 1) เป็นพระสงฆ์ที่มีอายุพรรษามาก 2) ต้องปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ และ 3) สร้างสิ่งดีงามให้กับพระศาสนาซึ่งอาจหมายถึงศาสนสถานหรืออื่นๆ เช่นครูบาศรีวิชัย ท่านเป็นพระสงฆ์ที่มีคุณสมบัติครบทั้ง 3 ข้อ โดยเฉพาะข้อที่สาม ท่านได้อุทิศตนสร้างสาธารณะประโยชน์อันมีผลต่อความสดวกสบายทางกายหรือทางโลกอย่างมากมาย เช่น การสร้างถนน สร้างสะพานต่างๆ บทบาทที่โดดเด่นและมีอิทธิพลบารมีอย่างกว้างขวางของครูบาศรีวิชัยในครั้งนั้น จึงนำไปสู่ความขัดแย้งกับอำนาจรัฐในที่สุด

คำสำคัญ: วิถี; ผู้นำ; อารยธรรม; ครูบา

Abstract

In the reign of King Rama 5. There was a great reform of the bureaucracy of Siam. Coupled with the reform of the Sangha administration. For integration power into the center. Before that. All Sanghas were traditionally followed. the teachings of Preceptor. (Does not include the discipline of the Prophet. Priests must be strictly observed). This article. It aims to offer The leadership of the monks. Between the compliance with the preceptor and Leadership under the Sangha Act. By defining the floor only in the north of Thailand. Which the tradition of the north often calls the monks who are good leaders “Khruba”. Khruba is a monk consisting of 3 conditions:

1) Have a long rainy season. 2) Must practice well. practice correctly. 3) Create useful things for religion. May refer to religious places or other places. Such as Khruba Srivichai. he is a priest with all 3 qualities. Especially the third. he has devoted himself create public benefits that provides great convenience. such as building a road. Build various bridges. Outstanding role and had extensive influence on Khruba Srivichai at that time. Therefore leading to conflict with the state power in the end.

Keywords: Way; Leader; Civilization; Khruba

บทนำ

สังคมไทยปัจจุบัน เป็นสังคมที่เห็นคุณค่าทางวัตถุมากกว่าคุณค่าทางจิตใจ ยิ่งพัฒนาไปเท่าใด จะยิ่งเกิดปัญหาจากการพัฒนาเท่านั้น ยิ่งมีวัตถุนองความต้องการมากเท่าใดยิ่งไม่รู้จักอ้ม ไม่รู้จักพอ ทำให้คนไทยยุคใหม่ตกเป็นทาสของประเทศทุนนิยมที่ผลิตเครื่องอุปโภคบริโภคมาเป็นเหยื่อล่อ ทำให้มนุษย์เกิดกิเลสอยากมีอยากได้ สนับสนุนให้เกิดค่านิยมบริโภคผ่านสื่อต่างๆ โดยปราศจากการควบคุม (พรพรรณ อาทิตยตั้ง. [ออนไลน์]. 16 สิงหาคม 2561) ซึ่งแตกต่างจากสังคมไทยสมัยปู่ย่าตายายของเราซึ่งมองความสงบทางจิตใจนั้นจะนำมาซึ่งความสุขอันแท้จริง วัตถุไม่ใช่สิ่งสำคัญอะไร ยิ่งไปกว่านั้น คนไทยสมัยก่อนยังมองว่าความโลภเป็นบ่อเกิดแห่งความทุกข์เสียด้วย คนที่มีความโลภมากๆ จึงอาจจะไม่ได้รับการยอมรับนับถือจากผู้อื่น บางครั้งอาจจะถูกมองด้วยความสมเพชว่า ไม่รู้จะโลกไปถึงไหน ตายแล้วก็เอาไปไม่ได้ (ณรงค์ สินสวสติ. 2539 : 37)

สภาพปัญหาของคนไทยยุคโลกาภิวัตน์ทั้งหลายทั้งปวงมีสาเหตุมาจากความสับสนวุ่นวายทางจิตใจ จิตใจของคนไทยในปัจจุบันไม่มั่นคง อ่อนไหวไม่สงบ ไม่มีอะไรเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ขาดศีลธรรม ขาดจิตสำนึก ขาดความละเอียด ทำให้เกิดความเสื่อมทางด้านจิตใจ สังคมและค่านิยมของคนไทยที่แสดงถึงความเสื่อมทางจิตใจอย่างเห็นได้ชัดเจน ยิ่งถ้าเป็นผู้นำแล้วจะต้องตระหนักถึงคุณค่าทางด้านจิตใจให้มาก ถ้าผู้นำไร้หลักการแห่งคุณธรรม มือสกปรก มีเจตนาแฝงเร้น มุ่งเน้นผลประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง ต่อให้มีกรรมสิทธิ์ทางหลวงโลกได้เนิ่นนานอย่างไร สักวันหนึ่งหน้าากายย่อมหลุด หนึ่งราชสีห์คลุมร่างถูกกระชากให้เห็นตัวจริงของหมาจิ้งจอก ยิ่งถ้าบ้านเมืองมีวิกฤตด้านการนำ ผู้นำมีปัญหาด้านความน่าเชื่อถือ เจตนา และความซื่อสัตย์สุจริต คุณธรรมบกพร่อง เอาแต่ใจตัวเอง ถืออำนาจเป็นใหญ่ ปัญหาธรรมดาสามารถขยายตัวเป็นวิกฤตร้ายแรงได้เช่นกัน ต่อให้มีคาถาสาลิกาลิ้นทองก็เอาไม่อยู่ (โสภณ องค์การณ. [ออนไลน์]. 2 มีนาคม 2562)

ผู้นำ คือบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งหรือการเลือกตั้งหรือการยกย่องจากกลุ่มให้ทำหน้าที่ของตำแหน่งผู้นำ เช่น การชี้แนะ สั่งการ และช่วยเหลือให้กลุ่มสามารถปฏิบัติงานได้สำเร็จตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ได้มีการเขียนชื่อผู้นำแตกต่างกันออกไปตามลักษณะงานและองค์การที่อยู่ เช่น ผู้บริหาร

ผู้จัดการ ประธานกรรมการ ผู้อำนวยการ อธิการบดี ผู้บัญชาการเหล่าทัพ ผู้ว่าราชการ นายอำเภอ
กำนัน เจ้าคณะจังหวัด เจ้าอาวาส ปลัดกระทรวง คณบดี เป็นต้น (บ้านจอมยุทธ. [ออนไลน์]. 2
มีนาคม 2562)

จะเห็นได้ว่ามีนักวิชาการได้ให้คำไวพจน์ของผู้นำไว้แตกต่างกันออกไป สำหรับผู้เขียนเองก็มอง
ว่านักบวชก็มีบทบาทของความเป็นผู้นำเป็นอย่างมากตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะนักบวชที่
เคร่งครัดในพระธรรมวินัย ยิ่งเคร่งครัดมากก็จะเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้านได้มาก ไม่ว่านักบวช
เหล่านั้นจะเอ่ยปากขออะไร จะขึ้นอย่างไรชาวบ้านก็จะยอมรับฟังโดยเคารพ และเป็นผู้ขนานนิตที่ไม่มี
ใครมาแต่งตั้งท่าน ถึงแม้ว่าปัจจุบันนี้จะมีการแต่งตั้งสมณศักดิ์ให้กับพระเถระที่มีความรู้ความสามารถ
เหมาะสมก็ตาม แต่ที่ผู้เขียนกล่าวถึงนี้นักบวชที่ชาวบ้านให้ความเคารพศรัทธาแล้วพร้อมใจกัน
แต่งตั้งให้ท่านเป็นผู้นำโดยชาวบ้านเอง จะกล่าวได้ว่าท่านนักบวชที่เคร่งครัดในพระธรรมวินัยเหล่านั้น
เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณก็ได้ หรือจะเรียกว่าผู้นำทางด้านศาสนจักรก็ได้ แต่ถึงจะเป็นผู้นำ
ทางด้านศาสนจักรนักบวชที่เป็นผู้นำชาวบ้านหลายๆ ท่านก็ได้นำพาชาวบ้านพัฒนาหมู่บ้าน ชุมชน ให้
มีความเจริญรุ่งเรืองมีอารยธรรมตามแบบประเพณี ซึ่งแตกต่างจากผู้นำทางอาณาจักรเป็นอย่างมาก
เพราะผู้นำเหล่านี้มาจากการแต่งตั้งบ้าง มาจากการเลือกตั้งบ้าง และมาจากการยึดอำนาจบ้าง แต่ไม่
ว่าจะมาด้วยวิธีใดก็ตาม ผู้นำทางด้านอาณาจักรเมื่อได้เข้ามาดำรงตำแหน่งแล้ว ไม่ว่าจะเป็นตำแหน่ง
ใหญ่หรือตำแหน่งน้อยก็ตามแล้วแต่จะต้องถูกความโลภ ความโทสะ ความหลงครอบงำอยู่รำไป
ดังนั้น ผู้เขียนจึงมีความประสงค์อยากจะศึกษาวิเคราะห์ความเป็นผู้นำของคนไทยสมัยก่อนโดยเฉพาะ
ผู้นำทางด้านจิตวิญญาณหรือผู้นำด้านศาสนจักรกับผู้นำไทยสมัยปัจจุบัน สมัยโลกาภิวัตน์ที่เป็นเน้น
เรื่องวัตถุเป็นสำคัญ ซึ่งขอบเขตของบทความนี้ก็มุ่งเน้นไปที่ผู้นำทางด้านจิตวิญญาณตามวัฒนธรรมของ
ภาคเหนือของประเทศไทยที่เรียกกันว่า “ครุบา” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครุบาศรีวิชัย เพราะจะได้มองเห็น
ชัดเจนระหว่างผู้นำที่ชาวบ้านคัดเลือกกันเองกับผู้นำที่ทางส่วนกลางคัดเลือกให้

ความหมายของคำว่าผู้นำ

ผู้นำ หมายถึง บุคคลซึ่งเป็นหัวหน้าหน่วยงานหรือองค์กร มีอำนาจหน้าที่เหนือคนอื่นๆ
ภายในองค์กรนั้นๆ มีหน้าที่ในการสั่งการ วางแผน แนะนำ ชี้แนะหรือปฏิบัติ และมีความสามารถในการ
นำพากลุ่มหรือองค์กรไปสู่วัตถุประสงค์หรือสู่จุดหมายที่วางไว้ (ครุบ้านนอก. [ออนไลน์]. 5 มีนาคม
2562) ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่มีบารมีและมีบทบาท รวมทั้งมีอิทธิพลเหนือผู้อื่น สามารถชักจูง สั่งการ
หรือชี้นำบุคคลอื่นให้ปฏิบัติงานสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพและ
ประสิทธิผล โดยผู้นำอาจได้รับตำแหน่งเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้แต่ต้องได้รับการยอมรับ
จาก คนในองค์กร (สำนักงาน ก.พ..2553:4) สำหรับผู้นำทางจิตวิญญาณที่เรียกว่าครุบานั้น เป็นผู้นำ
อย่างไม่เป็นทางการ เป็นผู้นำที่เกิดจากแรงศรัทธาของประชาชนอันเกิดจากการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ

ของตัวผู้นำเอง ซึ่งในความเป็นจริงแล้วนักบวชก็ต้องปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัยอยู่แล้ว แต่ครูบานั้นอาจจะมีวัตรปฏิบัติบางอย่างที่พิเศษออกไปจากพระธรรมวินัย เช่น ฉันทแต่ฝักไม่ฉันทเนื้อ เป็นต้น

ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการ อิทธิพลทางสังคมที่บุคคลหนึ่งตั้งใจใช้อิทธิพลต่อผู้อื่นให้ปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ตามที่กำหนด รวมทั้งการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลขององค์การเพื่อประโยชน์ส่วนรวมหรือเพื่อให้บรรลุผล ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยต้องได้รับความยินยอมจากผู้ปฏิบัติตาม (ธัญญามาส โลจนานนท์. 2557:11) ภาวะผู้นำ คือพฤติกรรม กระบวนการ รูปแบบของบุคคลที่เป็นผู้นำที่แสดงออกมาเพื่อชักนำหรือจูงใจให้คนในกลุ่มผู้ตามเกิดความคล้อยตามปฏิบัติตามจนประสบความสำเร็จตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และเพื่อเข้าใจยิ่งขึ้นถึงความแตกต่างระหว่างคำว่าผู้นำกับภาวะผู้นำนั้นคือ ผู้นำหมายถึง บุคคล/กลุ่มบุคคล ส่วนภาวะผู้นำหมายถึง รูปแบบกระบวนการ พฤติกรรมของบุคคลที่เป็นผู้นำนั่นเอง (พินดา ไชยแก้ว. 2559 : 44) ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการและสถานการณ์ที่บุคคลได้รับการยอมรับให้เป็นผู้นำ มีความสามารถในการจูงใจคนให้ร่วมกันทำงานภายในองค์กรได้อย่างเต็มใจ เพื่อให้ผลงานหรืองานที่ได้รับมอบหมายนั้นสัมฤทธิ์ผลและบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร ดังนั้นผู้นำจึงต้องมีทักษะ ความรู้ ความสามารถทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบังคับบัญชาบุคคลในองค์กรได้อย่างยุติธรรมและสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (วรารคณา กาญจนพาที. 2556 : 24)

ทฤษฎีและพุทธธรรมสำหรับผู้นำ

หลักธรรมในพระพุทธศาสนานั้นสามารถนำไปใช้ได้กับทุกบุคคลทุกอาชีพก็ตาม แต่ถ้าจะให้เหมาะสมอย่างยิ่งก็จะต้องนำปรัชญาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มาเป็นหลักสนับสนุน ซึ่งปรัชญามีอยู่ว่า “ศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม” โดยเฉพาะคำว่า บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ ซึ่งผู้เขียนขอนำเสนอทฤษฎีของ Kurt Lewin’s Studies ซึ่ง Lewin แบ่งลักษณะผู้นำเป็น 3 แบบ คือ

1) ผู้นำแบบอัตถนิยมหรืออัตตา (Autocratic Leaders) จะตัดสินใจด้วยตนเองไม่มีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์แน่นอนขึ้นอยู่กับตัวผู้นำเอง คิดถึงผลงานไม่คิดถึงคน บางครั้งทำให้เกิดศัตรูได้ ผู้นำลักษณะนี้จะใช้ได้ดีในช่วงภาวะวิกฤตเท่านั้น ผลของการมีผู้นำลักษณะนี้จะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาไม่มีความเชื่อมั่นในตัวเอง และไม่เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

2) ผู้นำแบบประชาธิปไตย (Democratic Leaders) ใช้การตัดสินใจของกลุ่มหรือให้ผู้ตามมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ รับฟังความคิดเห็นส่วนรวม ทำงานเป็นทีม มีการสื่อสารแบบ 2 ทาง ทำให้เพิ่มผลผลิตและความพึงพอใจในการทำงาน บางครั้งการอิงกลุ่มทำให้ใช้เวลานานในการตัดสินใจ ระยะเวลาที่เร่งด่วนผู้นำลักษณะนี้ไม่เกิดผลดี

3) ผู้นำแบบตามสบายหรือเสรีนิยม (Laissez- Faire Leaders) จะให้อิสระกับผู้ใต้บังคับบัญชาเต็มที่ในการตัดสินใจแก้ปัญหา จะไม่มีการกำหนดเป้าหมายที่แน่นอน ไม่มีหลักเกณฑ์ ไม่มีระเบียบ จะทำให้เกิดความคับข้องใจหรือความไม่พอใจของผู้ร่วมงานได้และได้ผลผลิตต่ำ การทำงานของผู้นำลักษณะนี้เป็นการกระจายงานไปที่กลุ่ม ถ้ากลุ่มมีความรับผิดชอบและมีแรงจูงใจในการทำงานสูง สามารถควบคุมกลุ่มได้ดี มีผลงานและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Krumam. [ออนไลน์]. 2 มีนาคม 2562)

สำหรับหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับทฤษฎีของ Lewin นั้นก็ตรงกับหลักธรรมาธิปไตย 3 และในบทนำผู้เขียนได้กล่าวไว้ว่าผู้นำที่มาจากการเลือกตั้งก็ดี แต่งตั้งก็ดี ยึดอำนาจมาก็ดี เมื่อเข้ามาบริหารแล้วสุดท้ายก็จะถูกความโลภ ความโทสะ ความหลง เข้าครอบงำ ดังนั้นจึงควรมีหลักสุจริต 3 ด้วย นอกจากนั้น ยังต้องมีหลักสัปปริสธรรม 7 คือ ธรรมของคนดี ธรรมของสัตว์บุรุษ คุณสมบัติของคนดี ได้แก่ รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้ชุมชน รู้บุคคล ซึ่งจะได้อธิบายหลักธรรมทั้ง 3 หลักดังต่อไปนี้

หลักอธิปไตย 3

การยึดถือหลักการ หลักเหตุผล หลักความจริง ความถูกต้อง ความเป็นธรรมเป็นประมาณในการบริหารจัดการต่างๆ คือจะทำอะไรก็ยึดถือธรรมเป็นหลัก ละเว้นการยึดถือตนและกระแสเสียงคนส่วนใหญ่ที่ไม่ถูกต้องไม่เป็นธรรม

1) อัตตาธิปไตย คือถือตนเป็นใหญ่หรือประโยชน์ตนเป็นที่ตั้ง หากทำอะไรที่ต้องการให้ประกาศชื่อเสียงเป็นบุคคลที่ทำอะไรเพื่อประโยชน์ส่วนตนเป็นที่ตั้งและก็ยังดีที่ว่าเป็นบันไดขั้นแรกของการก้าว ขึ้นสู่ความเป็นผู้มีจิตใจสูงขึ้น

2) โลกาธิปไตย คือถือโลกเป็นใหญ่หรือโลกเป็นประมาณ สู้แต่คนอื่นหรือส่วนมากเขาว่าอย่างไรก็ถือว่าอย่างนั้น อันนี้เองที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนเพราะไม่รู้จักประมาณตนนั่นเอง การกระทำใดๆ ไม่ ดูฐานะของตนเอง บางครั้งก็ก่อให้เกิดความเดือดร้อน

3) ธรรมาธิปไตย คือถือธรรมเป็นใหญ่ คำนึงถึงความถูกต้องความสมควร ถือได้ว่าการ ทำความดีก็เพราะเห็นแก่ความดี ทำความดีเพราะเห็นแก่ความดี ความถูกต้องไม่ใช่ทำด้วยหวังอะไรตอบแทน หลักธรรมาธิปไตยพระพุทธศาสนาสอนอย่างตรงไปตรงมาเป็นอย่างดี เพราะหลักธรรมาธิปไตยอาจนำไปใช้ได้ ทุกกรณีและสอดคล้องกับสังคมปัจจุบันที่ทุกคนนั้นต้องคำนึงถึงหลัก ธรรมาธิปไตย เมื่อสังคมไทยมีความรัก ความสามัคคีแล้วก็จะเกิดความปรองดองของคนในชาติ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). 2558 : 107)

หลักสุจริต 3

สุจริต หมายถึง การประพฤติชอบ ประพฤติดี ส่งผลให้ผู้ประพฤติประสบกับสิ่งที่ดี เช่น ช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน พูดความจริง พูดจาไพเราะ ประรณาดีต่อผู้อื่น เป็นต้น ความประพฤติชอบเกิดได้ 3 ทาง คือ

1) กายสุจริต เป็นความสุจริตทางกาย ทำสิ่งที่ต้องห้ามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยกาย ละเว้นการบีบคั้น เบียดเบียน มีเมตตากรุณา ช่วยเหลือเกื้อกูลสงเคราะห์กัน ไม่แย่งชิงลักขโมย หรือเอาไรต์เอาเปรียบ แต่เคารพสิทธิในทรัพย์สินของกันและกัน ไม่ประพฤติผิดล่วงละเมิดในของรักของหวงของผู้อื่น ไม่ข่มเหงจิตใจ หรือทำลายลบลู่เกียรติและวงศ์ตระกูลของกัน

2) วาสุจริต เป็นความสุจริตทางวาจา ทำสิ่งที่ต้องห้ามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยวาจา ละเว้นการพูดเท็จ โกหกหลอกลวง ไม่พูดส่อเสียด สร้างความแตกแยก ละเว้นจากการพูดคำหยาบคาย รวมถึงละเว้นจากการพูดเหลวไหลเพื่อเจ้า พูดแต่คำจริง มีเหตุมีผล มีสารประโยชน์ และถูกกาลเทศะ

3) มโนสุจริต เป็นความสุจริตทางใจ ทำสิ่งที่ต้องห้ามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยใจ ไม่เพ่งเล็งคิดหาทางเอาแต่จะได้อะไร ไม่คิดร้ายมุ่งเบียดเบียน หรือเพ่งมองในแง่ที่จะทำให้ทำลาย แต่ตั้งความปรารภณาดี แผ่ไมตรี มุ่งให้เกิดประโยชน์สุขแก่กัน มีความเห็นถูกต้อง เป็นสัมมาทิฐิ มองเห็นความเป็นไปตามเหตุปัจจัย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). 2558 : 90)

หลักสัปปริสธรรม 7

คุณธรรม คือ คุณงามความดี เป็นตัวคอยกำหนดให้คนประพฤติปฏิบัติดี คือ ความเป็นคนดีที่สมบูรณ์ เป็นธรรมที่เหมาะสมต่อการเป็นผู้นำ โดยเฉพาะผู้ที่ป็นต้องปกครองผู้ใต้บังคับบัญชา สมควรต้องกระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับคนอื่น และจะต้องบังคับใจตนเองให้อยู่ในกรอบของศีลธรรมอันดีงาม ซึ่งจะส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงาน ประกอบด้วยหลักธรรมที่ 7 ประการ คือ

1) อัมมัญญาตา ความรู้จักธรรม รู้หลัก หรือ รู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมตา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล

2) อัตถัญญาตา ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำหรือความเป็นไปตามหลัก

3) อัตตัญญาตา ความรู้จักตน คือ รู้ว่า เรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความรู้ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม เป็นต้น

4) มัตตัญญาตา ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี

5) กาลัญญาตา ความรู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจ กระทำหน้าที่การงาน

6) ปริสัณญตา ความรู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิจที่ประพฤติดต่อกับชุมชนนั้นๆ ว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิจอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้ เป็นต้น

7) ปุคคลัณญตา หรือ ปุคคลปโรปริญญตา ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอริยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใครๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ด้วยดี ว่าควรจะคบหรือไม่ จะใช้จะตำหนิ ยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร เป็นต้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). 2558:210)

พระสงฆ์กับการเป็นผู้นำ

พระพุทธศาสนานอกจากเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ชนชาติไทยมีศิลปวัฒนธรรมที่เจริญก้าวหน้ามาในอดีตแล้ว ก็ยังคงเป็นสถาบันหลักของประเทศ และเป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมไทยในปัจจุบัน เพียงแต่รอเวลาและรอความสามารถของคนไทยที่จะนำศักยภาพของพระพุทธศาสนาที่มีอยู่อย่างสูงเอามาใช้ให้เป็นประโยชน์ ในการร่วมพัฒนาภูมิธรรมภูมิปัญญาของมนุษยชาติให้อารยธรรมของโลกเจริญประณีตยิ่งขึ้น (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). 2543 : 11) พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญมากในชุมชนซึ่งพระสงฆ์แต่ละรูปก็มีวิธีการต่างๆ ที่แตกต่างกันในการพัฒนา โดยเฉพาะด้านสังคม พระสงฆ์จะทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีโดยตั้งมั่นในวัด ทำการเทศนาสั่งสอน ในลักษณะกลุ่มย่อย โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อนำหลักธรรมไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เช่น การรู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การรู้จักการให้ (พิสิฐ บุญไชย และ ทรงคุณ จันทจร. 2540 : 136-137)

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงความหมายของการปกครองคณะสงฆ์หรือการบริหารคณะสงฆ์ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาว่า การปกครองตามความหมายในพระพุทธศาสนา เป็นการปกครองเพื่อการศึกษา การปกครองและความสงบเรียบร้อยที่เกิดจากการปกครองนั้น มิใช่เป็นจุดหมายในตัว แต่เป็นปัจจัยคือสภาพเอื้อ เพื่อช่วยให้แต่ละบุคคลบรรลุจุดหมายแห่งการศึกษา หรือเพื่อเป็นหลักประกันของการศึกษาทั้งสิ้นถ้าไม่ปกครองด้วยการศึกษา ก็ต้องปกครองด้วยอำนาจ เมื่อปกครองด้วยอำนาจก็เกิดความรู้สึกในเชิงปฏิปักษ์ที่เอียงไปในทางที่ขัดแย้งกัน ด้วยเหตุนี้การปกครองแบบใช้อำนาจใช้อำนาจและจะเน้นการลงโทษมากยิ่งขึ้นตามลำดับไม่ใช้การปกครองแบบพยายามสร้างคนดี แต่เป็นการปกครองแบบกำจัดคนเลว นั่นเอง

การบริหารการปกครองคณะสงฆ์ไทย อยู่ภายใต้การปกครองโดยพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ. 2505 โดยกำหนดอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 เกี่ยวข้องกับการควบคุมและส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ที่เคยถูกจัดเป็นอำนาจหน้าที่ของสังฆมนตรีแห่งองค์การ 4 ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ปัจจุบันมหาเถรสมาคมมีอำนาจที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ 6 ด้าน คือ

- 1) ด้านการปกครอง คือ เป็นแบบแผนที่วางไว้เป็นแนวปฏิบัติในการปกครอง คณะสงฆ์เรียกว่า ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์
- 2) ด้านการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของทั้งของบรรพชิตและคฤหัสถ์ หรือ การศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม โดยแบ่งการศาสนศึกษา 2 แผนก คือ แผนกบาลีและ แผนกธรรม รวมถึงการศึกษาและการจัดให้มีการเรียนพระธรรมวินัยเป็นส่วนหนึ่งเสริมอีกด้วย
- 3) การศึกษาสงเคราะห์ คือ การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลและการช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษาหรือสถาบันการศึกษาอื่น นอกจากการศาสนศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โรงเรียนการ กุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ โรงเรียน พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์โรงเรียนอบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด
- 4) ด้านการเผยแผ่ คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งที่เชิงรับและเชิงรุก การเผยแผ่เชิงรับหมายถึงการเผยแผ่ด้วยการเทศน์การสอนธรรมเป็นหลัก ส่วนการเผยแผ่เชิงรุก หมายถึง การใช้การสงเคราะห์ในรูปแบบต่างๆ เป็นตัวนำคนเข้าหาธรรม ดังนั้นการศึกษาสงเคราะห์และสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นวิธีการเผยแผ่เชิงรุก
- 5) ด้านการสาธารณูปการ คือ การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ หมายถึง การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน การอื่นเกี่ยวกับการวัดคือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างให้เป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง
- 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ คือ การจัดกิจการอันเป็นสาธารณประโยชน์ที่พระสงฆ์หรือวัดวาอารามต่างๆ

ครูบา

“ครูบา” คือคำที่ใช้เรียกพระสงฆ์ในพุทธศาสนาทั้งเพื่อให้เกียรติและที่ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของพุทธในพื้นที่ภาคเหนือของไทย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ประเทศเมียนมาร์ ภาคเหนือของประเทศลาว และแคว้นสิบสองปันนาของประเทศจีน (ขวัญชิน บัวแดง, 2557 : 4) ครูบา คือคำที่ใช้เรียกขานพระเถระผู้เป็นที่เคารพนับถือซึ่งมักจะมีอายุประมาณ 50 ปีขึ้นไป ครูบาไม่ใช่คำที่กำหนดขึ้นเพื่อเรียกขานตัวเอง ผู้ที่จะเป็นครูบานั้นมีเงื่อนไขอยู่ 3 ข้อ คือ 1) เป็นพระสงฆ์ที่มีอายุพรรษามาก (ทั้งอายุและอายุการบวช) 2) ต้องปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ (ตลอดอายุการบวช) และ 3) สร้างสิ่งดีงามให้กับพระศาสนาซึ่งอาจหมายถึงศาสนสถานหรืออื่นๆ พุทธแบบชาวบ้านคือถ้าอายุมาก บวชมานานแต่ไม่มีคุณสมบัติตามข้อ 2 และข้อ 3 จะเรียกขานว่า ตู๋ หรือ ธุ๋ ฉะฉาน อาจเติมคำว่า ลุง ปู่ หรือพ่อ ตามหลัง เช่น ธุ๋ลุงคำ ธุ๋ปู่เส้ง ธุ๋พ่อแก้ว เป็นต้น หรือมีเพียงข้อ 2 และข้อ 3 ไม่มีข้อ

1 ก็ไม่นิยมเรียกครูบา (โสภา ชานะมูล. 2534 : 60) บทบาทของพระสงฆ์ในอดีตต่างเดินทางตามรอยพระศาสนาด้วยการจาริกแสวงบุญหรือการบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะสถานต่างๆ พระสงฆ์หลายรูปเป็นที่เคารพศรัทธาและมีพระสงฆ์อีกหลายรูปที่เป็นทั้งผู้นำทางจิตวิญญาณ พัฒนาทั้งจิตใจและคุณภาพชีวิตของผู้คน (พระสมชาย ธรรมสาโร. 2555 : 1)

ในอดีตก่อนที่จะมีการตราพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ พระสงฆ์ทั้งนั้นต่างก็ยึดหลักธรรมวินัยและจารีตธรรมเนียมปฏิบัติจากอุปนิสัยของตนนำมาประพฤติปฏิบัติ ตามประเพณีของล้านนาเรียกการบวชเป็นสามเณรว่า “ปอยลูกแก้ว” พิธีนี้เด็กผู้ชายที่อายุตั้งแต่ 7 ปีขึ้นไปจะถูกส่งไปเป็นศิษย์วัด ชาวล้านนาเรียกว่า “ชะโยมวัด” จะมีพระสงฆ์ที่มีระดับพรรษาไม่เกิน 5 พรรษาเรียกว่า “ตุ๋หนาน” เป็นผู้บรมสั่งสอนให้อ่านและเขียนอักษร และตัวเลขล้านนาตลอดจนเรียนอักษรวิธีเบื้องต้น เมื่ออ่านเขียนคล่องแล้วจะบรรพชาเป็นสามเณรและเล่าเรียนกับพระสงฆ์ที่มีพรรษามากกว่า 5 พรรษาขึ้นไปเรียกว่า “ตุ๋บาลก่า” วิชาที่เรียนก็จะยากขึ้น เช่น การหัดจารพระธรรมลงใบลาน หัดท่องคำสวด คำเวณทาน หัดอ่านพระธรรม และหัดเทศนาพระสูตรต่างๆ ทั้งธรรมอันมีสงฆ์ต่างๆ ส่วนพระสงฆ์ที่จะสอนผู้ที่อุปสมบทเป็นพระภิกษุ มักจะเป็นเจ้าอาวาสหรือเรียกว่า “ตุ๋หลวง” ซึ่งจะต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญและมีความรู้จริงๆ ตุ๋หลวงที่เก่งๆ มักจะถูกเรียกว่า “ครูบา” นำหน้าชื่อเสมอ

ในดินแดนล้านนา หากพูดถึงพระภิกษุสงฆ์ที่ถูกกล่าวขานและได้รับศรัทธาจากพุทธศาสนิกชนมากที่สุดรูปหนึ่งเห็นจะเป็น “ครูบาศรีวิชัย” ผู้คนจำนวนมากต่างเชื่อว่าท่านคือ “เจ้าตนบุญแห่งล้านนา” เป็นผู้ที่มีสร้างความสำเร็จรุ่งเรือง และสืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ คนล้านนามีความศรัทธา “ครูบาศรีวิชัย” ในฐานะ “ตนบุญ” แสดงให้เห็นว่าในสังคมล้านนายังคงมีแนวคิดและพื้นฐานทางสังคมที่ผูกพันกับจารีตอย่างเหนียวแน่น เมื่อความเปลี่ยนแปลงเข้ามาแทรก จึงก่อให้เกิดปัญหาในการปรับตัวบางอย่างกับชาวบ้านอยู่พอสมควร (โสภา ชานะมูล. 2534 : 76-78)

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในหัวเมืองล้านนา ไม่เพียงแต่จะมีผลด้านการเมืองการปกครองเท่านั้น ความพยายามที่จะสร้างความเป็นปึกแผ่นของสยามรัฐในเวลานั้นคือการสร้างสำนึกร่วมด้านวัฒนธรรมและความคิดไปพร้อมกัน ส่วนจารีตสงฆ์ล้านนานั้นค่อนข้างจะเป็นองค์กรที่อิสระในทางปฏิบัติ แม้ว่าจะมีตำแหน่งผู้ปกครองสูงสุดในแต่ละเมืองคือ สังฆราชา และมีครูบาอีก 7 รูปคอยดูแล แต่จริงแล้วระเบียบของสงฆ์ล้านนากลับให้ความสำคัญแก่ “ระบบหมวดอุโบสถ” หรือ “หัวหมวดวัด” มากกว่า และการปกครองก็เป็นไปในระบบอุปถัมภ์ อาจารย์กับลูกศิษย์ การปกครองระบบหัวหมวดวัดนั้นเป็นความสัมพันธ์หน่วยย่อยของชุมชนที่ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างวัดกับบ้านที่มีได้ขึ้นอยู่กับผู้ปกครองสงฆ์ ขณะเดียวกันหัวหมวดอุปถัมภ์ก็มีใช้ตำแหน่งที่ทางการแต่งตั้ง แต่มาจากการยอมรับและเลื่อมใสศรัทธาของบรรดาชาวบ้านและพระสงฆ์ด้วยกัน ด้วยฐานะของหัวหมวดอุปถัมภ์เช่นนี้ ครูบาศรีวิชัยจึงมีลูกศิษย์มากมายและลูกศิษย์เหล่านี้จะเป็นฐานกำลังของครูบาศรีวิชัยที่สำคัญในการดำเนินกิจกรรมทางศาสนา (โสภา ชานะมูล. 2534 : 46-48)

ความเชื่อของชาวบ้านต่อการปรากฏของ ตนบุญ ของครูบาศรีวิชัยนั้นสามารถเห็นได้สอง ประเด็นคือ ประการแรกพบว่าแนวคิดเรื่อง ตนบุญ ได้ถูกนำมาเป็นพลังในสังคมล้านนาอย่างเป็น รูปธรรม โดยการแสดงออกทางความร่วมมือกับครูบาศรีวิชัยในการบูรณปฏิสังขรณ์ ประการที่สอง ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนต่างๆ กับครูบาศรีวิชัยจะชี้ให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของครูบาศรีวิชัย เริ่ม จากการเป็นตนบุญในบริเวณชายขอบของรัฐมาสู่ความเป็น “ตนบุญในระดับเมือง” จุดที่น่าสนใจใน การเดินทางบูรณปฏิสังขรณ์ของครูบาศรีวิชัยคือ ระหว่างการเดินทางผ่านวัดใดหมู่บ้านใด เมืองใด ผู้คนก็จะนิมนต์ให้ท่านพักและบวชลูกหลานให้ ซึ่งนับเป็นการสร้างสายลูกศิษย์ไว้เป็นจำนวนมาก ฉะนั้นการเดินทางไปบูรณะจึงเป็นการสร้างศรัทธามากมาย และเมื่อครูบาศรีวิชัยพักอยู่สถานที่บูรณะ ก็ยังมีศรัทธาจากเมืองอื่นๆ เดินทางมาร่วมอีกทุกเชื้อชาติ ทุกชนชั้น ตั้งแต่เจ้า ข้าราชการ พ่อค้า ชาวบ้าน (โสภา ชานะมูล. 2534 : 63-66)นี่คือภาพของครูบาศรีวิชัยในฐานะ ตนบุญ ที่สามารถสร้าง บารมีให้ขยายขอบข่ายไปอย่างกว้างขวาง

พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์

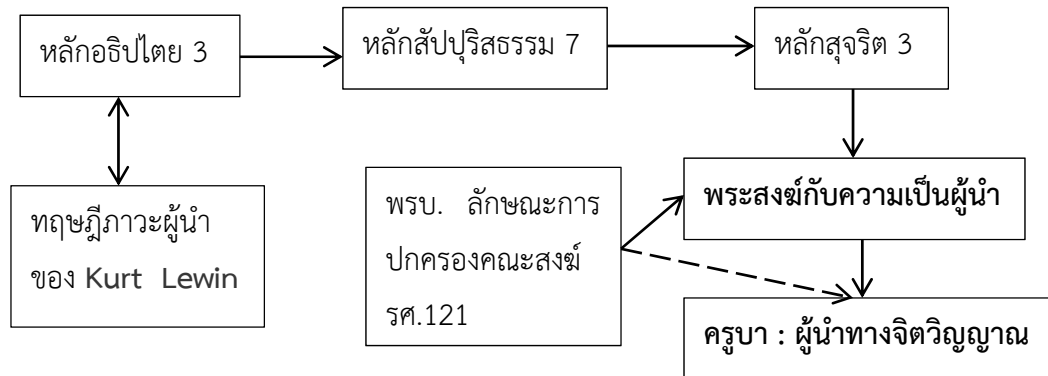
พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับแรก เดิมเรียกว่า พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.121 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ.2445 (ร.ศ.121) สมัยรัชกาลที่ 5 พระองค์ทรงโปรดให้ มีการปฏิรูประบบราชการทั้งในด้านโครงสร้างและการบริหารราชการแผ่นดินเป็นการใหญ่ เพื่อ รวบรวมอำนาจการปกครองเข้าสู่ส่วนกลาง สำหรับเสริมสร้างเอกภาพของชาติเอาไว้ต่อต้านภัยคุกคาม จากจักรวรรดินิยมตะวันตก พระองค์ได้ปฏิรูปการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ควบคู่ไปกับการปฏิ รูปในฝ่ายบ้านเมือง ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างเอกภาพขึ้นภายในคณะสงฆ์ทั้งในด้านการบริหาร การศึกษา การ ปฏิบัติ และการเผยแผ่ (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2556 : 222)

การปฏิรูปสมัยรัชกาลที่ 5 ทำให้ท้องถิ่นของไทยต้องขึ้นต่อกรุงเทพมหานคร โดยตรง มีการส่ง เจ้านายจากกรุงเทพมหานคร ไปเป็นเจ้าเมืองปกครองหัวเมืองต่างๆ การพึ่งพาตนเองทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่นค่อยๆ หดไป การรวมศูนย์อำนาจส่วนกลางในครั้งนี้ผลดีก็คือ ทำให้ประเทศชาติเกิดความเป็นปึกแผ่น มีเอกภาพภายใต้การนำของพระมหากษัตริย์ไทย ส่วนผลเสียก็ คือระบอบรวมศูนย์อำนาจไว้ที่กรุงเทพมหานคร มากจนเกินไปนั้นขัดต่อหลักการ “ประชาธิปไตย” (Democracy) พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ฉบับที่ 1 สอดคล้องกับการปกครอง ประเทศในระบอบ “สมบูรณาญาสิทธิราชย์” (Absolute Monarchy) ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจ สูงสุดในการปกครองประเทศ พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ฉบับนี้ส่งผลให้กิจการด้าน การศาสนาซึ่งเคยเป็นเรื่องของชุมชนกลับไปอยู่ในมือของรัฐจนเกือบหมด สิ่งที่ตามมาก็คือคณะสงฆ์ กลายเป็นของรัฐไปด้วย (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2556:223) พระภิกษุ สงฆ์ในพระพุทธศาสนาทุกๆ รูปทุกๆ องค์ จะต้องประพฤติปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัยของพระศาสดา อย่างเคร่งครัด เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส และเพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปของชุมชนที่

เลื่อมใสแล้ว ภายหลังจากที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพานได้ 100 ปี สงฆ์สาวกของพระองค์ก็มีความเห็นต่างกัน จึงทำให้แตกออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มที่ยังประพฤติปฏิบัติตามอุปัชฌาย์อาจารย์ เรียกว่า “เถรวาทหรืออาจารย์วาท” กับกลุ่มที่มีความเห็นแตกต่างออกไปซึ่งกลุ่มนี้เป็นกลุ่มใหญ่จึงเรียกว่า “มหาสังฆิกะ” และทั้งสองกลุ่มนี้ก็ยังแตกออกไปอีก 18 นิกายหลังจากนั้น จึงทำให้การประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์มีความแตกต่าง แต่นิกายเถรวาทก็ยังยึดหลักที่ว่าประพฤติปฏิบัติตามอุปัชฌาย์อาจารย์อยู่เหมือนเดิม แต่อาจจะต่างกันบ้างเล็กน้อยอันเป็นไปตามวัฒนธรรมของท้องถิ่น เช่นภาคเหนือของไทยซึ่งมีเขตแดนติดกับประเทศพม่า ลาว จีน ก็ถือวัตรปฏิบัติตามพระอุปัชฌาย์อย่างเคร่งครัด

จากการปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัยและถือวัตรปฏิบัติตามพระอุปัชฌาย์ของพระสงฆ์ จึงทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาจากชุมชน ชุมชนก็ยกพระสงฆ์นั้นให้เป็นผู้นำ ไม่ว่าจะเป็นการนำทางศาสนา การนำทางสังคม การนำทางบูรณปฏิสังขรณ์ ประเพณีทางภาคเหนือจะเรียกเจ้าอาวาสหรือพระอุปัชฌาย์ที่เก่งๆ ว่า “ครูบา” และในดินแดนแห่งนี้หากจะกล่าวถึงครูบาที่ได้รับความเลื่อมใสศรัทธาจากพุทธศาสนิกชนมากที่สุดรูปหนึ่งเห็นจะเป็น “ครูบาศรีวิชัย” ผู้คนจำนวนมากต่างเชื่อว่าท่านคือ “เจ้าตนบุญแห่งล้านนา” เป็นผู้ที่มาสร้างความเจริญรุ่งเรือง และสืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ คนล้านนามีความศรัทธาครูบาศรีวิชัย ในฐานะ “ตนบุญ” แสดงให้เห็นว่าในสังคมล้านนายังคงมีแนวคิดและพื้นฐานทางสังคมที่ผูกพันกับจารีตอย่างเหนียวแน่น เมื่อความเปลี่ยนแปลงเข้ามาแทรก จึงก่อให้เกิดปัญหาในการปรับตัวบางอย่างกับชาวบ้านอยู่พอสมควร (โสภา ชนะมูล. 2534 : 77) ผลจากการตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์เป็นมา องค์การสงฆ์ล้านนาก็เริ่มถูกสลายตัวลงทีละน้อยด้วยการจัดระเบียบการปกครองใหม่ของกรุงเทพมหานคร วิธีการสลายจารีตเดิมของสงฆ์ล้านนาของกรุงเทพมหานคร ทำให้คณะสงฆ์ล้านนาแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มคือ 1) สงฆ์ที่ยอมรับอำนาจของสงฆ์กรุงเทพมหานคร อย่างเต็มรูป 2) สงฆ์ที่มีลักษณะประนีประนอมกับกรุงเทพมหานคร และ 3) สงฆ์กลุ่มที่ต่อต้านกรุงเทพมหานคร

จะอย่างไรก็ตาม ไม่ว่าความเป็นผู้นำของสงฆ์จะเป็นการนำตามจารีตประเพณีหรือการเป็นผู้นำจากการแต่งตั้งตามกฎหมายก็ตาม ความเป็นสงฆ์ก็ต้องยึดหลักธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาเป็นหลักในการบริหาร และเพื่อให้สอดคล้องกับปรัชญาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คือการบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ ผู้เขียนจึงขอเสนอเป็นภาพ ดังนี้

แผนภาพที่ 1: วิธีผู้นำตามอารยธรรมครุบา

สรุป

จากแผนภาพและที่นำเสนอมาทั้งหมดนั้นสามารถสรุปได้ว่า ความเป็นผู้นำของพระสงฆ์เริ่มมาจากการประพฤติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ญาติโยม ชุมชนจึงยกขึ้นให้เป็น ครุบา เมื่อเป็นผู้นำจะต้องมีหลักการบริหาร มีภาวะความเป็นผู้นำ หลักการและทฤษฎีนั้น ผู้เขียนใช้ทฤษฎีภาวะผู้นำของ Kurt Lewin ซึ่งใช้หลักประชาธิปไตย นำมาประยุกต์เข้ากับหลักอธิปไตย 3 ในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหลักธรรมาธิปไตย นอกจากนั้นหลักพุทธธรรมสำหรับผู้นำยังประกอบด้วยหลักสัปปุริสธรรม 7 และหลักสุจริต 3 สำหรับพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.121 ที่ผู้เขียนขีดเส้นทึบไปที่พระสงฆ์กับความเป็นผู้นำ นั้นหมายถึงในปัจจุบันพระสงฆ์ทั้งหมดในประเทศไทย จะต้องถือหลักปฏิบัติตามพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ และขีดเส้นประไปที่ครุบา: ผู้นำทางจิตวิญญาณ เพื่ออธิบายว่าพระสงฆ์ล้านนาบางกลุ่มยังไม่ยอมขึ้นตรงต่อพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มคือ

1) กลุ่มสงฆ์ที่ยอมรับอำนาจพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์อย่างเต็มรูปแบบ ได้แก่ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะแขวงต่างๆ ซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวแทนของคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร คอยควบคุมดูแลสอดส่องพฤติกรรมของสงฆ์ท้องถิ่นให้ปฏิบัติตามระเบียบของกรุงเทพมหานคร

2) กลุ่มสงฆ์ที่มีลักษณะประนีประนอม สงฆ์เหล่านี้มีจำนวนมากเป็นสงฆ์ที่อาจได้รับการแต่งตั้งจากส่วนกลางหรือไม่ได้รับแต่งตั้งก็ตาม แต่จะไม่แสดงปฏิกิริยาคัดค้านต่อการจัดระเบียบการปกครองแบบใหม่ของสงฆ์ อาจจะไม่พอใจแต่ก็ไม่คัดค้าน ขณะเดียวกันสงฆ์กลุ่มนี้ก็ยังยึดธรรมเนียมปฏิบัติแบบท้องถิ่นอยู่ แต่จะออกมาในลักษณะของการหันกลับไปฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมซึ่งไม่ขัดแย้งกับการปกครองคณะสงฆ์ของกรุงเทพมหานคร

3) กลุ่มสงฆ์ที่ต่อต้านอำนาจพระราชบัญญัติ พระสงฆ์กลุ่มนี้ไม่ยอมปฏิบัติตามระเบียบ กฎเกณฑ์ของกรุงเทพฯ กระด้างกระเดื่องไม่ยอมขึ้นอยู่ในระเบียบปกครองคณะสงฆ์ ทำให้วัดต่างๆ หลาย วัดพลอยเป็นไปด้วย ทำให้สงฆ์แตกความสามัคคี แยกสังฆกรรมกันโดยตรง

อย่างไรก็ตาม การตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ขึ้นครั้งนั้นใช่ว่าจะมีแต่ข้อเสีย อย่างเดียว ข้อดีของพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ฉบับนี้คือ ให้คณะสงฆ์รวมกันเป็น ปึกแผ่นภายใต้การบังคับบัญชาที่ชัดเจนของสมเด็จพระสังฆราช ให้วัดเป็นศูนย์กลางของการศึกษาแก่ ประชาชนทั่วประเทศโดยให้พระเป็นครูสอนหนังสือแก่นักเรียนทั่วประเทศ ทำให้พระพุทธศาสนากับการศึกษารวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียว ยังผลให้ชาวพุทธมีจริยธรรม ศีลธรรมและคุณธรรมที่ฝังามในหมู่ ประชาชนทุกภาคส่วนของสังคมไทย

ข้อเสนอแนะ

การเขียนบทความวิชาการครั้งต่อไป ควรนำเสนอข้อดี ข้อด้อย ของการมีพระราชบัญญัติการ ปกครองคณะสงฆ์ และเปรียบเทียบการเป็นผู้นำของพระสงฆ์แบบครูบา กับการเป็นผู้นำที่ได้รับการ แต่งตั้งจากมหาเถรสมาคม

References

- ขวัญชีวัน บัวแดง. (2557). “ครูบาในพุทธศาสนาแบบล้านนา : ความหมาย วัตรปฏิบัติ และ ความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์” (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการทบทวนสถานการณ์ ภาพ องค์ความรู้). เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2556). การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ครูน้ำ. (2 มีนาคม 2562). ทฤษฎีภาวะผู้นำ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.gotoknow.org/posts>.
- ณรงค์ ลินสวัสดิ์. (2539). จิตวิทยาการเมือง. กรุงเทพมหานคร : บริษัท วชรินทร์การพิมพ์ จำกัด.
- ธัญญา มาส โลจนานนท์. (2557) “ภาวะผู้นำและแรงจูงใจในการทำงานที่ส่งผลต่อความคิดสร้างสรรค์ ของพนักงาน กรณีศึกษา บริษัทซิลลิค ฟาร์มา จำกัด” (วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจ มหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- บ้านจอมยุทธ. (2 มีนาคม 2562). ผู้นำ (Leader). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.baanjommyut.com>.

- พนิดา ไชยแก้ว. (2559). “อิทธิพลภาวะผู้นำของ Generation Y ต่อความสำเร็จทางธุรกิจ กรณีศึกษาผู้ประกอบการกลุ่ม Generation Y ในประเทศไทย” (วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจ **มหาบัณฑิต**). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). **ธรรมบุญชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาบรรณาการ.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2558). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พลีธัมม์ ในเครือ บริษัท สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต). (2539). **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระสมชาย ธรรมสาโร. (2555). “ศึกษาบทบาทพระครูบาศรีวิชัย สิริวิชัย ในฐานะนักบุญแห่งล้านนา : กรณีศึกษาการบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนสถานในล้านนา” (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร **มหาบัณฑิต**). พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิสิษฐ์ บุญไชย. และ ทรงคุณ จันทจร. (2540). “ศาสนาพุทธ : สถานภาพบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมอีสาน” รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. สถาบันวิจัยศิลปและวัฒนธรรมอีสาน.
- วรางคณา กาญจนพาที. (2556). “ภาวะผู้นำและภาวะผู้ตามที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพองค์กร : กรณีศึกษา ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย” (วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจ **มหาบัณฑิต**). ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2553). **คู่มือการจัดทำแบบบรรยายลักษณะงาน**. นนทบุรี : บริษัท ประชุมช่าง จำกัด.
- สุทัศนา มุขประภาต. (2545). **ภาวะผู้นำ**. ฉะเชิงเทรา : สถาบันราชภัฏราชชนครินทร์.
- โสภา ชานะมูล. (2533). “ครูบาศรีวิชัย ต้นบุญแห่งล้านนา (พ.ศ. 2421-2481)” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.